

ACC. N:R M. 16759:1-5.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Birgitta Hedm-Fryksén*
Härad: *Luggude* Berättare: *Olof Svensson*
Socken: *Viken* Berättarens yrke: *Sjökapten*
Uppteckningsår: *1963* Född år *1882* i *Viken*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ljömanssta delioner. s. 1-5.

LWF 51

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16759

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

INNEHÅLL

Passerande av "linjen"	s. 1
Månadshyra	s. 1
Rangskillnader	s. 1
Utbildning	s. 2
Vakter	s. 2-3
Fritid	s. 3
Skansens inredning	s. 3
Kosthåll	s. 3-4
Väderspådomar	s. 4-5
Vidskepelse	s. 5
Bestraffning	s. 5

1.

ACC. N:R M. 16759:/.

SJÖMANSTRADITIONER.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

1897, när jag var femton år, gick jag till sjöss som jungman. På den första resan passerade vi linjen. Då blev jag rakad. Det var de äldre, mer befarna sjömännen, som tvålade in pojkarna. De använde en raktvål, som bestod av en blandning av sot, som de tog i spisen och fett. Det var rysligt svårt att få bort sedan. Styrmannen brukade vara Neptun och han hade en stor kniv, som han skrapade av "tvålen" med. Sedan blev vi doppade i badkaret. Vi hade ett badkar på däck. Sedan var det slut på spektaklet. Nu är det väl lite mera festligt.

När jag seglade som jungman, hade jag sjutton kronor i månadshyra. När vi kom i hamn, fick man gå till kaptenen och be vackert om så och så många kronor. Han ville alltid ha reda på, vad man skulle använda dem till. Då fick man svänga ihop någon historia om hur mycket man behövde köpa.

Kaptenen och befälet hade man respekt för. Mera förr än nu. Nu förtiden är kaptenen mera tillsammans med besättningen än förr. Då levde han mest för sig själv.

Kaptenen hade hand om sjukvården. Det var inte mycket han kunde. Han hade lärt sig "sjukvårds- och förbandslära" och kunde lägga förband och klara lindriga krämpor men inget annat. Och för det-

2.

ACC. N:R M. 16759:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

mesta klarade man sig, tills man kom i land. Det hände förstås ibland, att somliga dog, men det har aldrig hänt på någon av de båtar jag varit med. De blev insydda i segelduk meddetsamma och begravda i havet.

Vi hade ingen timmerman eller segelmakare med oss. Kaptenen fick sömma och laga. Jag fick lära mig lappa och sömma som lättmatros och även som matros fick jag sköta sådana sysslor. På ångbåtarna hade vi däremot en timmerman. Det hände ju ofta, att luckor och annat behövde lagas.

Efter ett år som jungman blev jag lättmatros och sedan matros. 1901-03 studerade jag i Malmö och tog styrmansexamen. Kaptenerna på segelskutorna behövde ingen sådan utbildning. Men när ångbåtarna kom till, blev det nödvändigt.

Till sjöss var arbetet uppdelat i vakter, som växlade och gick laget runt. De var i regel fyra timmar åt gången, men ibland hade vi längre vakter på dagen. Den värsta vakten var den mellan klockan tolv och fyra på natten. Den kallades hundvakten. Man hade svårt att hålla sig vakna då. Vi var tre man om den. Den som skulle sköta seglen hade det lindrigast, åtminstone om det var fint väder, för då stod ju seglen bra. Han vid rodret fick vara igång hela tiden. Men den som skulle hålla utkik hade svårt att hålla sig vakna. Man tyckte ju, att det inte kom så många fartyg. Det kunde gå långa, långa tider utan att man

ACC. N:R M. 16759:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

såg något, så det kunde inte vara så farligt, om man somnade. Men då kom styrmannen och röt och ibland hände det, att man fick en skopa vatten över sig.

På fritiden brukade kaptenen hålla skola med oss. Han var mycket intresserad av räkning och gick igenom algebra med oss. Vi fick också lära oss att ta solhöjden, räkna ut kursen och navigera. På det sättet lärde jag mig mycket, som jag hade nytta av i skolan i Malmö. Det hände till och med, att han kom fram i skansen och hämtade oss. Vi tyckte ju, att det var vår fritid, men det hjälpte inte med protester.

På söndagarna, när det var fint väder, brukade vi gå igenom våra kistor och lufta kläderna och sakerna. Det kallades kisteförnöjelse.

Vi bodde sex man i skansen. Där fanns bara kojerna. Vi fick själva hålla sängkläder. Då hade vi en halmmadrass, som vi själva köpte och så hade vi ett täcke från hemmet. Lakan var det inte tal om. De kom först på senare tid, när jag hade varit på ångbåt ett tag. Vi brukade köpa tyg till överdrag och till gardiner framför kojerna. Där var inga möbler alls, bara våra kistor och sjömanssäckar. Nuförtiden har man ju möbler och allt. Maten var det skralt med ibland. Det var svårt att beräkna förråden, när man inte visste, hur lång tid resan skulle ta. Det visste man inte på segelskutornas tid. Då kunde man få vänta

länge på lämplig vind. Vi fick vårt socker och margarin utdelat av stewarten en gång i veckan. Vi fick $\frac{1}{2}$ kg av vardera. Som pojke hade man förstås ätit slut på det efter två dagar. De äldre hade mera förstånd att hushålla med det och så småningom lärde man sig att spara, så ransonen räckte åtminstone fem dagar. Vi åt mycket salt mat, salt kött och salt fisk. Amerikanska köttkonserver brukade användas. Vi hade bestämd matsedel för veckan: ärtor två gånger i veckan, salt kött en dag, bruna bönor en dag, soppa en dag och på lördagen salt fisk. På söndagarna fick vi lite finare mat. Om vi var i hamn, fick vi färsk mat den dagen. "Knallar", hårda brödkakor, fanns alltid ombord. Vi köpte också något som vi kallade "Medelhavskakor", rätt stora bullar, som man skulle blöta och sätta i ugnen, så de blev som nybakade. En gång under en särskilt svår resa, när så gott som all maten hade tagit slut för oss, kokte vi "kaffe" av knallar. Vi satte in dem i ugnen och brände dem, stötte dem och kokte så kaffe av dem. Vi tyckte alla, att det var fint. Det hade vacker färg och var inte olik kaffe. Så tack vare fantasin fick vi ner det, fast det inte smakade något vidare.

Vi brukade se på månen, om det skulle bli oväder. Det blev ränder på månen då. Man brukade också säga: "Liggande måne är stående sjöman." Med stående sjöman menades, att de fick vara på benen hela natten, även de som hade frivakt. Då fick alla hjälpa

till att reva segel och annat.

På solen kunde man inte se sådana tecken.

Sjömän var mycket vidskepliga. Det var man till lands också men inte lika mycket. I skansen pratades om den flygande holländaren. Det var en båt man såg dyka upp ur luften med segel och allt och sedan var den borta. Jag såg den aldrig själv. Det var ju bara inbillning. Jag tror, att det var den långa isoleringen, som gjorde, att de inbillade sig allt möjligt, när de såg något ovanligt, som kanske bara var en fågel. Nuförtiden ser de ju tallrikar eller tefat, eller vad de kallas.

Bestraffningen bestod mest av utskällning. Spö fick vi aldrig. Det kunde ju bero på besättningen förstås.

Visst blev det slagsmål ombord. Mannarna var så mycket tillsammans och det hände, att de blev ovänner ibland. Men det var aldrig råa slagsmål. Ibland skulle till och med kaptenen vara med och se på, så att det gick rätt till. De tog av sig skjortan och gick på varandra med bar överkropp. Det var mer som brottning. I synnerhet engelsmännen var noga med, att någon skulle se på.

I hamnarna fick vi för det mesta själva lossa och lasta. Vi hämtade logwood, trädrötter, som används till färg, i Västindien. Den fick vi såga i lagom stora bitar och stuva själva.